

ÖRTBAS ETMEK: FRANSIZLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE İSLAMİ BAŞÖRTÜSÜ¹

Joan Wallach Scott

Çeviren: Ayça Günaydın

2004 yılında Fransız hükümeti devlet okullarında “dikkat çekici dini sembollerin” yasaklanması yönünde bir yasa çıkardı. Yasak herkese yönelik olmasına karşın özellikle başörtülü Müslüman kızları hedef almaktaydı. Yasanın savunucuları Fransız laiklik değerleri adına bu yasaı savunmakta ısrar ettiler ve başörtüsünü İslamın moderniteye dayatması olarak algıladılar. Joan Scott, *The Politics of the Veil* isimli kitabında bu görüşe karşı argümanlar oluşturmaktadır. “Örtbas Etmek: Fransızların Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İslami Başörtüsü” başlıklı bu makale de kitabın beşinci bölümünde yer alan, başörtüsünün toplumsal cinsiyet bağlamındaki analizinin bir sunumudur. Scott bu makalede, başörtüsü tartışmasının altında yatan toplumsal cinsiyet sistemlerindeki farklılık üzerinde durmakta ve başörtüsü yasağı savunucularının, laikliği ve bireysel özgürlüğü kadın ve erkeklerin bedenlerinin görünürlüğüne ve cinsler arası ilişkinin serbestliğine indirgediğini belirtmektedir.

Başörtüsü yasağı ile ilgili yasa, kabul edilebilir ve kabul edilemez dini semboller arasında belirgin bir ayırım yarattı.

Yasaklanan giysi ve dini semboller, büyük haç, peçe veya takke gibi *dikkat çekici (göze batan)* sembollerdir. Dini sembol olarak ilişkilendirilmeyenler ise, madalyonlar, küçük haçlar, Davud'un yıldızları, Hz. Fatıma'nın elleri veya küçük Kuranlar gibi *farklı (ayrık)* sembollerdir.

Dikkat çekici ve farklı kelimelerine vurgu yaptım; çünkü bu iki kelime, Stasi Komisyonu'nun² ve komisyon danışmanlarının sonrasında dile getirmeye çalıştıkları zorluğu çözüme kavuşturdu. Bu tarz konularda olağan olduğu gibi, yasada kullanılacak ifadelerle ilgili pek çok tartışma söz konusuydu. Uzun bir süre, söylem "göze batan" sembollerin yasaklanması şeklindeydi, fakat bu kelimedden vazgeçildi; çünkü bu kelime, sembol kullanıcısına, kanıtlanması zor olabilecek saikler atfetti. Sonrasında ise "görünür" kelimesi vardı; meclis başkanı, dini atıfta bulunulabilecek tüm "görünür sembollerin" devlet okullarında yasaklanması önerisinde bulundu. Meslektaşları karşı çıktı, çünkü genel olarak, görünür şeylerin yasaklanmasının çok geniş bir kavram olduğunu ve bunun Avrupa Komisyonu'nun dini ifade özgürlüğünün korunması yönündeki ilkeleriyle ters düşebileceğini düşündüler. "Dikkat çekici" terimi iyi bir alternatif olarak görüldü, çünkü

sembolün anlamını sembolün kendisine atfediyordu; tarafsız bir yönü vardı ve itiraz edilebilirdi, görünürden bir adım öteydi ve aynı zamanda dikkat çekiciydi. Meclis üyeleri kabul edilebilir sembollerini kabul edilemezlerden ayırtırmak için "farklı"yı tercih etti; çünkü görünürlük hâlâ muğlak bir mefhum olabilirdi (dikkat çekici olan şeyler sonuç itibarıyla aynı zamanda görünürdür de).

Bir eleştirmen, bu tür akademik ayrımların abesliğine dikkat çekti: "'Göze batan', 'dikkat çekici' ve 'görünür' kelimelerini teoride birbirinden ayırmak belki mümkün olabilir; ancak pratikte bu kavramları birbirinden ayırt etmek zor olacaktır" dedi. Yine de sarf edilen çaba, ilgimizi çekmesi açısından değerli ama Fransızcanın tipik bir özelliği olagelmiş, dile dair saplantılı bir kaygıyı örneklendirmesi açısından değil; daha ziyade, tartışmanın bir parçası olmayan zihin meşguliyetini açığa çıkarması açısından değerlidir. Yasa koyucuların seçtiği kelimelerin taşıdığı cinsel çağrışımlar beni şaşırttı. 'Göze batan' veya 'dikkat çekici' kelimeleri abartılı bir görüntüye ya da bir bedene atıfta bulunduğu, özellikle söz konusu olan bir kadının bedeni ise, erotik bir tahrik anlamı taşır. 'Farklı'; 'göze batan' ve 'dikkat çekici'nin zıddıdır; ilgiyi kendi üzerine çekmez, söz konusu olan bedenin çekiciliğini önemsizleştirir; bir şekilde nötr-cinsiyetsizdir. "Dikkat çekici" ve "farklı" arasındaki tezatta, yasanın dili, başörtüsünün laikliği ihlal ettiği düşüncesine dayalı kendi mantıksal itirazını, kabul edilmeyen cinselliğe örtülü bir gönderme yaparak güçlendirdi. Başörtülü kızlarda cinsel açıdan doğru olmayan bir şey vardı; sanki hem çok az hem de çok fazla şey açığa çıkarılmış gibiydi.

Fakat hangi açıdan "çok fazla"? Sonuçta, başörtüsü takan kızlara göre, başörtüsünün vurgusu şuydu ki, bu kızlar iffet ve cinsel olarak erişilemezliği ifade ettiler. Müslümanlığın yasal geleneklerine göre, "göze batmak"tan herhalükârda sakınılması gerekirdi. İlahiyatçıların dile getirdiği Farsça-Arapça kelime *tabarruj*'dur. Abdellah Hammoudi bu kelimenin "göze batmak" anlamına geldiğini söylemektedir ve "iffetsiz ve dikkat çektiği düşünülen tavırlar için kullanılan değişmez bir kavramdır..."³ Antropolog Saba Mahmood tarafından eklenen diğer bir Arapça kelime ise *fitna*'dır. Birini cinsel açıdan yoldan çıkarma ve yasal düzeni bozma anlamına gelmektedir. Kadınların erkek şehvetinin nesnesi ve doğaları gereği tahrik edici oldukları varsayıldı, "ki bu varsayım kadınların kamusal alanda, yakın akrabaları olmayan erkeklerin şehvetini uyandırmanın önüne geçmek için 'cezbediciliklerini saklaması' emrini haklılaştırıyordu". Kadınlar için iffetli kıyafetin amacı bu tarz bir şehveti önlemektir.⁴ Başörtüsü takan kızlar hangi ölçüye göre iffetsiz veya dikkat çekici olarak değerlendirilebilirdi? Batılı kıyafetler içindeki kızlarla dolu bir sınıfta göze battılar; fakat giysileri daha açık olduğu için değil, ille de bir fark aranacaksa, kıyafetleri daha farklı ve bedenlerinin daha fazlası kapalıydı. Peki görünüşteki bu ilginç tezat nasıl açıklanır? Müslümanlığın iffet kavramı Fransız gözlemcilere göre cinsel açıdan sapkındır; onu hem

farklı olmakla hem de bir şekilde abartılı (göze batan, dikkat çekici), hatta ahlaksız olmakla suçlarlar. Siyasetçiler ve pek çok feminist tarafından yapılan açıklama aynıydı: Peçe kadının ezilmişliğini, aşağılanmasını ve eşitsizliğini temsil etmektedir; cumhuriyetin özgürlük ve eşitlik ilkelerine inananlar tarafından tasvip edilmemelidir. Bunun peçenin eleştirilen cinsel çağrışımına yönelik yeterli bir açıklama olduğunu düşünmüyorum. Rahatsızlık veren, cinselliğin ortadan kalkması değil, ortaya çıkması idi -ki bu, kızların karşı cinsin üyeleriyle "normal" addedilen iletişim kurallarını uygulamayı reddetmesinin altında yatan bir durumdu.

Fransız gözlemciler için peçenin rahatsız edici cinsel çağrışımının önemi kendilerinininkinden tamamıyla farklı algıladıkları bir toplumsal cinsiyet ilişkileri sisteminden kaynaklandı. Müslümanlar için peçe, kadınların (ve hatta erkeklerin) tehlikeli cinselliğini sınırlandırma ihtiyacının bir ifadesidir, Hammoudi'nin belirttiği gibi; "[bizim] hayati dürtülerimizle ilgili risklere karşı" bir tepkidir. Bu, cinselliğin topluma ve siyasete yüklediği tehlikenin tanınmasıdır. Buna karşılık, Fransız sistemi cinsiyet ve cinselliği sadece tehlikesiz olarak değil, sosyal ve politik risklerden de bağımsız olarak benimser. Aynı zamanda, cinsellik Fransız cumhuriyetçiliğinin temellerinde yatan soyut bireycilik için büyük bir zorluk teşkil etmektedir: Eğer hepimiz aynıysak, cinsel farklılık nasıl olur da gerçek eşitlik için böylesine bir engel oluşturabilir? Bu bölümde, Fransız toplumsal cinsiyet sisteminde başörtüsünün bu tezadı nasıl işaret ettiğini göstereceğim: İslamın cinsellikten kaynaklanan zorlukları kabul etmekteki ısrarı, cumhuriyetçilerin kendi sistemlerinin sınırlarına dair görmek istediklerinden çok daha fazlasını ortaya çıkardı.

Burada şunu belirtmek gerekir: Bahsettiğim, idealleştirilmiş toplumsal cinsiyet sistemleridir. Bunlar, tabii ki, insanların birbirlerini nasıl algıladıkları ve birbirlerine nasıl davrandıklarıyla alakalıdır; fakat bunlar, görüldüğü gibi, sabit ya da tüm toplumu kapsayan şeyler değildir. Pek çok sınıflandırma gibi, alışlagelen normları abartmakta ve bireylerin gerçekte dahil olduğu pratikleri hafife almaktadır. Benim ilgilendiğim konu bu idealleştirilmiş kavramların temsil ediliş biçimidir; çünkü bu kavramları harfi harfine takip etmeyenler için bile, farklılıklara dair anlayışların örgütlenmesi etrafında güçlü bir referans noktası ortaya koyarlar. Burada yine bir yanda İslam'ın ve diğer yanda da Fransa'nın nesneleştirilmesine tanık olmaktayız; bu sefer, kadınları özgürleştiren bir sistemle kadınlara baskı uygulayan bir sistem karşı karşıya getirilmektedir.

Başörtüsü yasağını savunan Fransızlar özgürlükçü modernite ile baskıcı gelenek arasındaki çatışma hakkında konuştu. Başörtüsü takmayı tercih eden Fransız kız öğrenciler geleneksel toplumların veya zümrelerin birer üyesi gibi davranmamış olsalar da, İslam'a atfettikleri farklılığı kabul ettiler. Kendilerinin, içinde buldukları Fransız sisteminden farklı, düzensiz

bir sistemde faaliyet göstermek istediklerini söyleyebilirim. Sosyolog Farhad Khosrokhavar'ın önerdiği terminolojiye göre, farklılıklar toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik "açık" bir yaklaşım ile "örtülü" bir yaklaşım arasındadır; her iki terim de cinsiyetlendirilmiş bedenin davranışıyla ilgilidir. "Örtülü" sistemlerde, toplumsal cinsiyet ilişkileri iffet kurallarına göre düzenlenir. "İffet ve namus kadının bedensel ve zihinsel örtünmesi ile doğrudan bağlantılı olarak tanımlanır (kadın toplumun namus güvencesidir; kamusal alana kapalı özel alanın yöneticisidir)". Eğer geleneksel olarak, aile düzeni ve tüm sosyal birliğin saflığı cinslerin ayrı olmasına dayanmışsa, Fransa'daki genç Müslüman kızlar için tehlikede olan şey; kendi bedensel bütünlükleri, kendi namuslarıydı. Buna karşın, "açık" sistemler bedensel ifşanın, görünürlüğün zararlı görülmediği sistemlerdir. Bu sistemlerde, "belli bir çeşit röntgencilik ve teşhircilik olumlu bir şekilde değerlendirilmektedir... Beden dili, öteki cinse ulaşılabilirliktir."⁵

Batılı feministlerin sıklıkla belirttiği gibi, örtüsüz bedenlerin örtülülere oranla eşitliğin daha fazla güvencesi olmaları gibi bir durum artık söz konusu değildir. "Açık" sistemlere sahip pek çok toplumda kadınlara artık bazı yasal eşitlik önlemleri sağlanmış olması kesinlikle doğru olmasına rağmen, her iki toplumda ya da sistemde de kadınlar erkeklere oranla daha alt seviyede görülürler ve kadınların yasal hakları sınırlandırılmıştır. Fransa'da kadın hakları adına başörtüsü yasağını geçiren politikacıların şiddetli muhalefetine rağmen, hemen hemen tüm seçimlerde eşit miktarda erkek ve kadının oy kullanması için çağrıcı olan ve anayasada yer alan (2000 yılında yasalaştırılmış) bir yasa bile vardır. Fakat eşitlik yasası, söylendiği gibi, kadınları cinsiyetlerine indirgeyen ve ayrıca politikacı Segolène Royal'in Sosyalist Partili meslektaşlarının, başkanlık yarışı "güzellik yarışması değildir" diyerek Royal'in başkan olma isteğine engel olmaya çalışmalarına izin veren kadınların değersizleştirilmesini durdurmadı.

İslam'la ideolojik yüzleşmeye kadar pek çok Fransız feminist, kendi toplumunun -özellikle kadınlara uygulanan- cinsel teşhirciliğini, kadınların aşağılanması olarak gördü; çünkü bu, kadınları cinsiyetlendirilmiş bir bedene indirgemekteydi. Fakat başörtüsü tartışmasının hararetinde, bu kaygılar bir kenara bırakıldı ve eşitlik cinsel özgürlükle eşanlamlı oldu; bu da kadın bedeninin görünürlüğü ile eşitlendi. Laiklik ve bağımsız bireycilik mevzusunda olduğu gibi Fransız toplumsal cinsiyet sistemi sadece en iyisi olarak değil, cinsler arasındaki ilişkileri ayarlamak için de kabul edilebilir tek yol olarak sunuldu. Buna intibak etmeyenler özünde değersizdi, bu sebeple hiçbir zaman tam bir Fransız olamazlardı. Tartışmak istediğim; örtülü ya da örtüsüz cinsellik meselesi, başörtüsü sorununa hem rezonans hem de yoğunluk getirdi -buradaki delil İslam ve Fransız "kültürü" arasındaki uzlaşmaz farklılıktı.

Görünürlük

Başörtüsü tartışmasında, peçe karşıtları; peçenin okullarda, hastanelerde ve her yerde cinslerin bir arada bulunmasına, yani *mixité*'ye (karma yapı) karşı geldiği düşüncesinin ta kendisi ile çürütüldüler.⁶ Stasi komisyonuna (ve öncesinde ortaya çıkan sayısız tanıklıklara) göre peçe, İslam'da cinslerin mutlak bir şekilde ayrımının bir ifadesiydi. Aslında, en azından okullar mevzusunda, tersi bir durum söz konusuydu: Başörtüsü takmak, kızların aksi durumda dahil olamayacakları karma eğitim sistemine dahiliyetlerini sağladı. Fakat Stasi Komisyonu ile aynı görüşte olan kimi uzmanların esas kaygısı *mixité* (karma yapı) değildi, erkeklerin ve kadınların bedenlerinin *görünürlüğünün* aynı olmasıydı. Bu sebeple, psikanalist Elisabeth Roudinesco'ya okullarda sakalın da yasaklanması gerektiğini düşünüyor mu diye sorulduğunda -çünkü sakal da bir çeşit İslami tanımlama olabilirdi- Roudinesco'nun cevabı sakallara dair bir yasa olamayacağıydı. Böyle bir yasa hem pratik değildi hem de sakallar dini amaçlarla dahi bırakılıyor bile olsa peçenin kadınlar için yarattığı yabancılaşmayı erkekler için yaratmıyordu. Tabii ki sakalların cinsiyetle oldukça fazla alakası bulunmaktadır; erkekler için farklı olan, sakalın görünür olması fakat peçeli kadın bedeninin görünür olmamasıdır. "Peçeden kaynaklanan asıl sorunun peçenin cinsel bir boyutu örtmesi (*il recouvre*) olduğuna tamamen eminim. Peçe, toplumumuzun üzerine dayandığı, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitliği inkâr etmektedir."⁷ Kadını bu kadar zor durumda bırakan, elbette ki cinselliğinin üstünün örtülmesiydi -peçe, kadınların "arzu nesnesi"⁸ olmayı reddetmesi demektir. Roudinesco peçenin sadece kadının eşitsizliği ile olan bağlantısından, yani cumhuriyetin belli bir ilkesine dair bir çelişkiden dolayı rahatsız edilmedi. Kendisi ayrıca peçenin, kendisinin doğal psikolojik bir süreç olarak yorumladığı bir süreçle etkileşim içinde olduğunu düşünmekteydi: Kadın bedeninin erkekler tarafından görsel beğenisi, kadının kadınsılığını gündeme getirdi.

Bu yaklaşıma göre, kızlar eğer bedenleri görünemiyorsa kadınsı kimliklerini yitirmekteydi. Kimlik, erkeklerin kadınları cinsel nesnelere olarak görebilmesine bağlıdır. Kadınsı kimlik erkeğin tutkusuna bağlıdır; erkeğin tutkusu ise görsel tahrike dayanmaktadır. Stasi, peçenin kadınları "kasıtlı olarak" yabancılaştırdığı hakkında konuşmaktaydı, sadece temel haklarını uygulamaya yabancılaşmak değil, ayrıca kendi cinselliklerine de yabancılaştıkları hakkında konuştu ve İslamcı bir teokrasiden kaçan bir mülteci olan İranlı feminist Chahdort Djavann, peçeyi bir çeşit "psikolojik, cinsel ve sosyal bozulma" olarak adlandırdı. Peçe genç bir kızın "insan olma" ihtimalini reddetti.⁹ Bozulma büyük bir sorundu. Hatta kimisi peçe takmayı genital bozulmayla bile eş tuttu.¹⁰ Filozof André Glucksmann peçeyi "kanla lekelenmiş" (bu teröristlere ve Nazilere ve aynı zamanda kesmeye (*cutting*) yapılan kaçınılmaz çağrışımlara sahip bir referans) olarak tarif etti. Glucksmann'ın şu şekilde mantık yürüttüğü

görülmektedir: Terörizm, tüm politik davranış kurallarını ihlal etmeyi içerir; peçe takmak, toplumsal cinsiyetlendirilmiş ilişki kurallarını ihlal eder; toplumsal cinsiyetlendirilmiş ilişki kuralları sosyal ve politik düzenin temeldir; bu sebeple peçe takmak terörizmdir.

Bu mantığa göre Müslüman genç kızların ve kadınların masum oldukları görüşünü muhafaza etmek zordu; başörtüsü takmanın kendisi başlıbaşına bir saldırı eylemi oldu. Jacques Chirac Aralık 2003'te Tunus'ta yaptığı bir konuşmada bunu yeterince belirtti: "Peçe takmak, kasti olsun ya da olmasın, bir çeşit saldırdır."¹¹ Chirac bu yorumda, kadınların baskı altına alınmış cinselliklerinin gizil tehlikesine üstü kapalı bir gönderme yaparak peçe ile terörizmi birleştiriyordu. Beden görünür olduğunda, kadının cinselliği kontrol edilebilirdi; beden görünmediği durumda bu cinsellik sosyal olduğu kadar siyasal kargaşa yaratarak ortalığı kasıp kavurabilirdi.

Fakat Chirac aynı zamanda başka bir şey daha söylüyordu; atıfta bulunduğu saldırganlığın çift anlamı bulunmaktaydı: peçeli kadının saldırganlığı ve bir de ona bakmaya çalışan (Batılı) erkeğin bu saldırıya cevabı. Kadının saldırganlığı, (Fransız) erkeklerinin -doğal bir hak olarak gördüğü (erkek ayrımcılığı)- peçenin ardındakini görme zevkini reddetmesinden ibaretti. Erkek cinselliğine karşı yapılan bu saldırı, bir çeşit hadım etme olarak algılandı. Erkekleri arzu nesnesinden mahrum bırakmak, onların erkeklik hissiyatlarının altını oydu. Cinsel kimlik (Batılı veya "açık" modelde) iki şekilde işler: Erkekler cinselliklerini sadece aleni arzu nesnesine -yani kadına- bakarak değil, aynı zamanda karşılığında kadınlardan bir "bakış" alarak kanıtlarlar. Tutkulu bakışların takası, yüzlerin anlam okuma açısından erişilebilirliği "açık" sistemlerdeki toplumsal cinsiyet dinamiklerinin temel bir yönüdür. Esasında, başörtüler kadınların yüzlerini kapatmaz; kadınlar saçlarını, kulaklarını ve boyunlarını örterler ama yüzler açıkça görünürdür. Bu gerçeğe rağmen, yorumcular, Körfez ülkelerindeki kadınlarla Fransada'kileri bir tuttular ve peçelerden bahsederken kadınların *yüzlerini* kapattığını söylemekte ısrar ettiler. Örneğin, Fransız medya figürü Bernard Henry Levy ile Amerika'da Ulusal Halk Radyosu'nda, (diğer pek çok şeyin arasında) başörtüsü yasağı hakkında bir söyleşi yapılırken, Levy'nin saplantı noktası yüzle alakalıydı. "Peçe"ye dair pek çok itirazı sıraladıktan ve onu yasaklamak için neden bir yasaya ihtiyaç duyulduğunu açıkladıktan sonra konuşmasını, genç kızların o güzel yüzlerinin örtülmesinden dolayı nasıl üzgün olduğunu belirterek bitirdi ve bu, sonuçta İslam'ın en kötü kusuruydu. Gerçekte örtülü olmayan bu örtülü yüze yapılan imalar ilk bakışta kafa karıştırıcıdır. Sonrasında ise örtülmemiş yüzün tüm bedenin görünürlüğü ve daha da önemlisi, kadının cinsel erişilebilirliği demek olduğunu fark ettiğimizde durum açığa kavuşur. Bu mantıksallaştırmada, örtülü bir beden saklı bir yüz olur. Dolayısıyla B-H Levy'nin başörtüsü ile peçeyi karıştırması anlaşılabilir; her ikisi de Müslüman giyim tarzının varyasyonları olduğu

için değil, her ikisi de iffet ve kadının cinsel olarak ulaşılamazlığını ifade ettiği içindir. Bu ulaşılamazlık durumu, Fransız erkeklerinin ve kadınlarının, kimliği yaşayış biçimini ciddi anlamda rahatsız etmektedir.

B-H Levy güzel kadın görüntüsünden yoksun olduğu için üzgün ve şaşkın görünse de yaygın bir tepki de saldırıdır. Psikiyatr Frantz Fanon'un 1950'lerde yazdıkları, erkek kolonicilerin Cezayir'deki peçeli kadınlara karşı olan tutumunu tarif eder:

Avrupalıda ayrıca saldırganlığın billurlaşmış hali, Cezayirli kadından önceki bir şiddet türünün gerginliği vardır... Bu kadının peçesini açmak, güzelliğini ortaya çıkarıyor; sırrını gösteriyor, direncini kırıyor, onu bir macera için erişilir kılıyor... Avrupalı, Cezayirli kadınla ilişkisini kafası karışık bir halde, oldukça karmaşık bir düzlemde yaşıyor. Hedefinde bu kadını kendi eli altında tutmak, bu kadına sahip olmak bulunmaktadır. Görünmeden gören bu kadın sömürgecinin işini bozmaktadır. Karşılıklı olma gibi bir durum söz konusu değildir. Kadın kendisini ele vermez, kendisini teslim etmez ve kendisini sunmaz.¹²

1950'nin "Kadınları elinin altında tutabilme isteği..." kolonyal hâkimiyetin cinselleştirilmiş fantezileri ile ilgilidir: Bu durum kitabın ikinci bölümünde tartıştığım beyaz adamların yerli kadınları fethetmesi ile ilgilidir. Yeni yüzyılda, cinsler arasındaki ilişkileri sürdürmek için Fransız müdafilerin doğru yol (belki de tek yol) olduğu konusunda ısrar ettiği bu fark edilen saldırı (ters tepki) ile ilgilenmek gerekmektedir. Artık söz konusu olan, tehlikede olan bir bölgenin fethi değildir; sadece vatanın, cumhuriyetin özgürlük ve eşitlik ilkelerinin (saldırganca) savunusudur. Fransız cinsellik biçimi, belirgin bir biçimde ulusal bir karakter özelliği olarak belirlendi. Tarihçi Mona Ozouf'in sözleri ile "la singularité française" (Fransız benzersizliği)¹³.

Bir milliyetçilik ateşi patlaması olarak tarif edilebilecek şekilde, pek çok Fransız feminist, Müslüman kadınların özgürleşmesi için yapılan çağrılarının arkasında yer aldılar ve geçmişte protesto ettikleri görsel istismar eleştirilerini unuttular. "Tanga" meselesi¹⁴ sırasında genç kızların benimsediği aşırı cinselleştirilmiş giyim tarzına dair kesinlikle itirazlar bulunmaktaydı. Örneğin Segolène Royal bu konuda şu şekilde uyarıda bulundu: "erkeklerin gözünde, tanga genç kızları bir kıça indirgemektedir."¹⁵ O ve diğerleri bu zorbalık modasının özgürleştirici olmadığı konusunda uyarıda bulundular; fakat, "açık" ve "kapalı" giyinme biçimlerinin üstünlüğünü sorgulayan bazı Amerikalı eleştirmenler -İslam öğrencileri- kadar ileri gidemediler: Sutyenlerimiz, kravatlarımız, pantolonlarımız, mini eteklerimiz, iç çamaşırlarımız ve mayolarımız "özgürlük ve esaret arasındaki" bölünmede bir tarafa ya da

diğer tarafa göre bu kadar kolay bir şekilde düzenlenebilir mi? Aslında oyunda iki farklı itaat sistemi yok mu?

Tanga ve peçeyi aynı baskıcı paranın iki yüzü olarak eşitleyen bir ya da iki makalenin dışında, Batılı giyim tarzının sınırlarına dair fazla tartışma bulunmamaktadır. Eşitlik adına ortadan kaldırılması gereken şey peçeydi. Tartıştığım konu kadınların ve erkeklerin eşitliği değil; Müslüman *kadınların* ve Fransız *kadınların* eşitliğidir. Pek çok tür Müslüman ve Fransız kadın olmasına rağmen, kimi peçeli kimi değil, bu konunun sunumu iki karşıt sınıflandırmaya indirgenmiştir. Hedef Müslüman kadınları kendi Fransız kız kardeşlerinin standartlarına getirmek (tüm ırkçı ve kolonyal imaları ile medenileştirme görevinin farklı bir versiyonu), bedenlerini sergilenebilir kılmak ve Fransız toplumunun (kadınlar ve erkeklerin) anladığı haliyle cinsellik zevklerini tatmaktır. İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy 2005 yılında aynen bunu söyledi: "Cumhuriyetin değerlerinden, kadınlar ve erkekler arası eşitlikten, laiklikten ve ideal Fransız entegrasyonundan gurur duyuyoruz. Öyleyse bunları buraya kabul ettiklerimiz için de söylemekten geri durmayalım. Ve bu bize Fransız kadınların haklarının göçmen kadınlara da uygulanması için baskı oluştursun."¹⁶

Cinsel Özgürlük

Başörtüsü yasağının kabul edilmiş arifesinde, feminist siyasetbilimci Janine Mossuz-Lavau, yasaya karşı dokunaklı bir yazı kaleme aldı. "Sokakta peçeli bir kadınla karşılaştığımda," diye başlayan makalesinde, "ıstırap dolu bir duygu hissediyorum" diye yazmaktadır. Bu duygusunun kadınların dinine karşı duyduğu bir nefret yüzünden olmadığını söyler; peçenin, kadını "günah kaynağı" ve "potansiyel fahişe" olarak belirlemesinden dolayı bu şekilde hissetmektedir. Bu öyle bir şey ki; o kadının, "kocasını ya da gelecekteki kocasını dışındakilerle sevişmesi yasaklanmıştır". Mossuz-Lavau bu kadın için büyük bir üzüntü hissetti ve bu kadının, aslında hakkı olan cinsel özgürlükten mahrum olduğunu düşündü.

Sosyolog, bu çeşit bir özgürleşmenin ancak okulda modern fikirlerle donatıldıkça gerçekleşebileceğini söyleyerek devam etti. Aslında, kamuoyu anketleri modern, özgürlükçü tavırların eğitim seviyesi yüksek kimselerce sahiplenildiğini göstermektedir; Fransız toplumunun en bağınaz fertleri hiç eğitim almamış olanlardır. Ardından Mossuz-Lavau kendisinin 2000-2001 yılları arasında Fransız toplumunun cinsel pratikleri üzerine yaptığı bir çalışmadan bahseder. Görüşme yaptığı Müslüman kadınlar arasında "(İslami) normları çiğneyen ve evlilik öncesi cinsel ilişki yaşayanlar sadece yüksek lisans derecesine sahip öğrenciler ve yöneticilerdir". "Bu genç kadınlar evliliğe kadar bakirelik dayatmasını reddetmiştir ve hiç istisnasız hepsi de yüksek öğrenim görmüştür." Eğer özgürlüğün kriteri cinsel özgürlükse, o zaman başörtülü kızların okulda kalmaları gerektiğini söyleyerek

tamamlar yazısını. "Bence bu okul, hangi seviyede olursa olsun, bu işleve sahiptir ve orada kalmalarına izin verilenlere daha özgür bir yaşama yönelme konusunda yardımcı olacaktır."¹⁷

Uzmanlığının İran'daki kendi deneyimleri olduğunu iddia eden Chahdort Djavann, tüm Müslüman ülkelerdeki kadınların özgürlükten yoksun olmaları hakkında sansasyonel öyküler sundu. Ne kendisinin ne de en dikkatli takipçilerinin farklı İslamlar arasında ayırım yapmaması, tartışmanın büyük bir bölümünü canlandıran isterinin göstergesidir. Bir devlet dini olarak mollalar tarafından teokrasi içerisinde yönetilen İslam, Fransa'da yaşayanlar tarafından sürdürülen azınlık diniyle aynı değildir. Djavann sadece kadınların "İslami toplumlarda" ezildiklerini söylemekle kalmaz, ayrıca (kitabın ikinci bölümünde bahsettiğim bazı sömürgeci davranışları anımsatarak) cinslerin ayrıştırılmasının mutlaka tecavüz ve fuhuş artışına sebebiyet verdiğini belirtir. Sanki kadını tehlikeli bir şekilde ahlaksız olarak göstererek saldırıları teşvik eden şey peçeydi. Sübyancılık da yaygındı: "Eğer iki razı yetişkin arasındaki cinsel, aseksüel ve evlilik dışı ilişki yasaklanmış ve İslami kurallarca ağır bir şekilde tasdiklenmiş ise, hiçbir yasa çocuğu koruyamaz."¹⁸ Açıklamasına göre, ne kadınlar ne de çocuklar, cinslerin belirgin bir şekilde birbirlerinden ayrıştırılması sonucu ortaya çıkan yağmacı erkeklerin ilgisinden kurtarılabilirdi. İslam tamamen bu erkeklerin adına düzenlenmektedir, diye belirtti. Sadece bir başörtüsü yasağı Fransa'da da benzer gelişmelerin olmasını engelleyebilirdi. Bu yasanın İran gibi teokratik rejimlerde yaşayan kadınlara bile bir umut ışığı sunabileceğine inanmaktaydı. Djavann'ın tartışmasının haricinde İran'daki (kadınların oy kullandığı ve peçeli olsalar dahi mecliste görev aldığı bir yerde) yaşamın karmaşıklığının ve Fransa'daki kadınlara uygulanan kötü muamelenin bir karşılığı yoktur. Feminist sosyolog Christine Delphy'nin belirttiği gibi kadınlara taciz konusunda Müslümanlar tekel değildir.¹⁹

Mossuz-Lavau ve Djavann yasanın hikmeti sorusunda farklılaşsalar da, kadınların Batılı anlamda özgürleşmesi için doğuştan bir tutku konusunda ortak bir inancı paylaştılar. Kadınların baskı altında kalmadıkça peçe takmayı tercih etmeyecekleri konusu onlar için çok nettir. Bu görüş aynı zamanda, İslami rejimler altında yaşayanların da dahil olduğu pek çok feministin savunduğu bir noktadır. *Ni Putes, Ni Soumises* (Ne Fahişe, Ne Köle), İslam adına kadınlara uygulanan fiziksel şiddeti protesto etmek için 2002 yılında kuruldu. Yüksek tirajlı bir imza kampanyası ile başörtüsü yasağını savundular; çünkü "İslami peçe, Müslüman ya da gayrimüslim ayırt etmeksizin hepimizin kadınlara yönelik kabul edilemez bir ayrımcılığa maruz kaldığımızı göstermektedir."²⁰ Bu bakış açısı, *One Veiled, the Other Not* isimli kitabın editörleri olan iki Müslüman kadını şaşkına çevirdi. Peçe takmayan Dounia Bouzar, Fransız feministlerin önerisi olan özgürlük esası içindeki İslam'ın yanlış anlaşılması karşısında her şeye rağmen hayrete düştü. "Verdikleri mesajın ana teması, şu fikir çevresinde dönüp

durmaktadır: Müslüman kadınlar, istedikleri kadar erkekle seviştikleri zaman entegre olmuş olacaklar. Özgürlük cinsel ilişki pratiği sayısına göre ölçülmektedir." Saïda Kada, Bouzar'a Kabil'in özgürleşmesi esnasında Fransa'da görünen ilk imgeleri hatırlattı: "Kadınlar makyaj yapıyorlar. Nasıl bir sembolizm ama: burkadan ruja! Onlar (Fransızlar) insanlığın refahı hakkında değil, kadınların Batılı modellere uygun olma kapasitesi hakkında teminat almaktadırlar."²¹

Bouzar'ın entegrasyon hakkındaki yaklaşımı etkileyicidir. Peçeye ve genel anlamda İslam'a olan itirazın kalbinde cinsel özgürleşme olduğunu doğru bir şekilde sezinlemektedir. Bu, toplumsal ahlak tarafından engellenen basit bir bireysel özerklik sorusu, bireyin dünyevi yapısına müdahil olan dini bir emir değildir. Meclis üyelerinin ve onların feminist destekçilerinin tahayyülü sadece cinsel cazibeye sahip olmak ilgili değil cinsellikle ilgili; sadece cinsellikle ilgili değil benzer bir şekilde cinsel olarak aktif olmakla da ilgiliydi. 1989 yılında özellikle Müslüman topluluğundaki bir dizi skandal olay hakkında yorum yapan televizyon habercisi Christine Ockrent konuyu özetledi. (İki erkek kardeş, Fransız bir erkekle çıkan kız kardeşlerini öldürdükten sonra kendilerini öldürdüler. Bu tür namus cinayetleri, ender olmasına rağmen, bir yanılsamayla tamamen İslam'a atfediliyor.) "Bu iğrenç hikâye, abartılı bir biçimde özellikle cinselliğin farklı bir şekilde yaşandığı başka bir kültürün zorluklarını, gerginliklerini, en derinlerdeki gizil yanlarının anlaşılmazlıklarını açığa kavuşturuyor."²² *Nouvel Observateur* dergisinin editörü Jean Daniel, İslam'ın "Fransız medeniyeti" ile ilişkisi sonucunda dönüşüp dönüşemeyeceği hakkındaki 1986 tarihli yazısında, "kadınların problemi, kadının problemi, cinsellik problemi bu hikâyede çok büyük bir öneme sahiptir" diye belirtti. Cinsellik; farklılığın, Müslümanların -eğer tam bir Fransız olmak istiyorlarsa- katetmeleri gereken mesafenin ölçüsüydü.

Toplumsal cinsiyet sistemlerinin çarpışması

Elisabeth Roudinesco, Stasi Komisyonu'ndan önce yaptığı açıklamada başörtüsü yasağının haklı bulunacağını üyelerine garanti etmişti. Durumun aciliyetini vurgulamak için bu yasadaki rutin bir mevzuat parçası olarak değil, ensest tabusuna eşdeğerde büyük bir yasak olarak bahsetti.²³ Ensest tabusuna yapılan gönderme açıklayıcıdır. İslam'daki cinsiyet ve cinsellik düzenlemesinin farklı yöntemlerine ilişkin derin bir rahatsızlık hissiyatının uyandığını iddia etmektedir. Ayrıca İslam'ın, cinselliği olması gerektiği gibi düzenlemediği fikrini açıklamaktadır; bir şeyler fazla abartılı ve hatta ahlaksızca sürüp gitmektedir. Neticede ensest, evrensel olarak "ahlaklı, sağlıklı ve doğal olanın bozulması" olarak kabul edilir. Bu bölümün başında başörtüsüne karşı itirazların çoğunun sadece çok az değil, aynı zamanda çok fazla şeyin ortaya çıktığı hissiyatını uyandırdığını belirtmiştim; şimdi bu noktaya dönmenin zamanı geldi.

Fransız başörtüsü yasağı savunucuları, kendi toplumsal cinsiyet fikirlerinin sadece Fransızlar için değil, (ensest tabusunda olduğu gibi) evrensel olarak arzu edilir olduğu konusunda ısrar ettiler. Bu tam da alıntı yaptığım bazı Müslüman kadınların itiraz noktasıydı; bu kadınlar Fransız sisteminin muhakkak daha eşitlikçi olduğu iddialarını reddettiler ve kendi inançlarının gülünçleştirilmesinden dolayı içerlediler. Söz konusu olan sadece "açık" ve "kapalı" kültürler arasındaki çatışma değildi; daha ziyade, soyut bireysellik ve cinsel farklılık arasındaki ilişkiyi adres gösteren Fransız kuramıydı. Devam eden bölümde açıklayacağım gibi, Fransız kuramı bu iki anlayış arasındaki uzlaşma probleminin *inkârını* içermektedir. Aksine, cinsel farklılık Müslüman kuramcılar tarafından potansiyel bir siyasal suç olarak *tanınır*; cinslerin ayrılması bunu göstermenin bir yoludur. İşe bakın ki İslami kuram, bedeni hepimizin göreceği dikkat çekici bir şekilde örterek cinselliği bir problem olarak ortaya koyar; Fransızlar ise cinselliğin cumhuriyetçi siyasal kurama ait bir sorun olduğunu inkâr etmek için bedenlerin çarpıcı bir şekilde sergilenmesini talep ederler. İslam ve Fransız cumhuriyetçiliği arasındaki farkı, tanıma psikolojisi ve inkâr psikolojisine referans vererek tanımlayacağım.

*

Fransız yasa koyucular, başörtüsünü yasaklayarak kadının eşitsizliği emaresini toplumsal sınıflardan uzaklaştırmış olduklarını iddia ettiler; böyle yaparak, kadın ve erkek eşitliğinin cumhuriyetin en temel ilkesi olduğunu ilan ettiler. Cumhuriyete bağlılık andı içen herkes bu ilkeyi desteklemelidir. Bu, laikliğin temel ilkelerinden biriydi. "Bugün, cinsler arasındaki eşitlikle doğrudan bir bağlantı kurmadan laiklik idrak edilemez."²⁴ Stasi Komisyonu'ndan önceki tartışmalar ve diğerleri (basında, televizyonda, çeşitli halk oturumlarındaki tartışmalar) cinselliğin eşitliğin en temel kriteri olduğunu vurguladı; bu Mona Ozouf'un "cinsler arası mutlu değiş tokuş"²⁵ adını verdiği cinsellikti. Kadın ve erkek bedenlerinin görünürlüğü, her birinin bir diğerine kolayca erişebilmesi, baştan çıkarma oyununun serbestliği, özgürlük ve eşitliğin alameti farikası, politik olarak özgür bir toplumun birey düzeyindeki ifadesi olarak değerlendirildi. Cinsellik, siyasal ilişki açısından (Rousseau ve diğer kuramcılarının bir zamanlar uyardığı gibi) yalnızca tehlikesiz değildi, onun aynı zamanda bu ilişkiye olumlu etkileri bulunmaktaydı.

Cumhuriyetçi kuramcılar için uzun zamandır zorlu bir iş olan kadınlar, 1945 seçimlerine katıldıktan sonra çok daha zor bir hale gelmiştir. Fransa'da vatandaşlık soyut bireyciliğe dayanır. Birey dini, etnisitesi, sosyal pozisyonu ya da mesleği ne olursa olsun esas olarak insandır. Bu özelliklerden soyutlandıklarında, bireyler aynı kabul edilir, yani eşittir. Fransız sisteminde eşitlik ayniyete dayanır. Yıllardır ayniyet için tek engel cinsel farklılıktır; kadınlar "cins"tir ve bu sebeple cinsiyetlerinden soyutlanamazlar. Cinsel farklılık doğal bir fark olarak kabul edilir ve bu sebeple soyutlanmaya tabi değildir. O halde kadın vatandaşları nasıl

tahayyül edebiliriz? Fransız feminizminin tarihi bu ikileme uğraşmanın zorluğunu göstermektedir: Kadınlar eşit olmak için (erkeklerle eşit olmak için) soyutluk mücadelesi vermelidir; fakat cinsiyetlerinin farklılığı (erkek değillerdi) kadınları peşinen yarış dışı bırakır. Kadınlar aynı ve farklı olabilir mi? Evet ve hayır. Evet, çünkü tanım itibarıyla vatandaşlar birbirlerinden ayırt edilemeyen soyut bireylerdir. Yani kadınlar bir kez vatandaş olduklarında, onlar bireydirler. Hayır, çünkü tanım itibarıyla cinsel farklılık tüm bireylerin aynı olmadığı anlamına gelir; doğa ayniyetten yoksun olma (eşitsizlik) kararı vermiştir ve toplum bunu düzeltemez. Dolayısıyla siyasal kuramın mantıksallaşması ile cinsel farklılıktan doğan ikilem arasında derin bir uyumsuzluk bulunmaktadır; cinsel farklılık cumhuriyetçi mantığa uygun görünmemektedir.

Kadınlar oy kullandığında, bireyler olarak değil, sadece kısmi bir grup olarak oy kullandılar. Eşitlik yasasıyla ilgili son dönemki tartışmalarda, tekil bireyin yerine heteroseksüel çift önerildi. Kadınlar ve erkekler farklılıkları ile birbirlerini tamamlayabilirler ve bu tamamlayıcılık bir çeşit eşitliktir diye sunuldu. Fakat tıpkı evliliklerdeki karı-koca arasındaki işbölümünün nadiren mükemmel eşitlik rejimleri üretmesi gibi siyasete etki eden bu işbölümü de seçimler için adaylığını koyan kadınlar açısından zorluklar çıkarmaya devam etmektedir. Segolène Royal'e gösterilen (Sosyalistlerce aday gösterilmesinden beri devam eden) acımasız muamele, türünün en kötü örneği değildir. Her iki fikrin -yani kadın olan ama birey olmayan vatandaşlar ve farklılığın tamamlayıcılığı fikirlerinin- düzeltileceği iddia edildi; fakat Fransız cumhuriyetçiliğinin temel çizgisinin değişimi söz konusu olmadı: Eşitlik hâlâ ayniyete dayalıdır. (Ayniyetin eşitliğin önkoşulu olduğu fikri, Fransızlığa geçiş için asimilasyonda ısrar edilmesine sebep olmaktadır.)

Dolayısıyla, Fransız siyasal kuramında, siyasal eşitlik ile cinsel farklılık arasında süregelen bir tezat söz konusudur. Siyasetçiler ve cumhuriyetçi kuramcılar bu çelişkinin üzerini örtmüşler ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları belirgin kültürel özelliklere atfederek eşitliğin mümkün olacağı konusunda ısrar etmişlerdir: Ozouf'un "Fransızların benzersizliği". Kadınların cinselliklerinden soyutlanamayacağını kanıtlamak istercesine, kadınlar ve erkekler arasındaki baştan çıkarma oyununun görünürlüğüne, açıklığına ve özellikle kamusal alanda kadın bedeninin sergilenişine (ve erkekler için cinsel olarak çekiciliğe) büyük bir vurgu yapılmaktadır. Kadınların farklılığının açık kanıtı, öncelikle kadınlara farklı bir şekilde davranılması gerektiğinin kabul edilmesi, ve cinselliğin cumhuriyetçi siyasal kuramdaki pozisyonunun inkârı hepimiz için görünür olmalıdır. Sonrasında belki şunu söyleyebiliriz: Kadın cinselliğinin nesneleştirilmesi, çelişkili bir biçimde, Fransız cumhuriyetçiliğinin yapısal bir çelişkinin üstünü örtmeye hizmet etmektedir. İnkâr psikolojisinden kastım budur.

İslam hukukçularının cinsel farklılıkla ilgilenme şekli, cinsiyet ve cinselliğin (toplum ve

siyaset için) ele alınması ve üstesinden gelinmesi gereken problemler olduğunu doğrudan kabul ederek, Fransız cumhuriyetçiliğinin çelişmesini geçiştirmektedir. Ele alma ve üstesinden gelme sistemleri çeşitlilik gösterir (Taliban ve İranlı Ayetullahlar gibi siyasal gruplar İslam'ın tamamını yansıtmamaktadır) ve bu sistemler Batılı gözlemcilerle kabul edilemez olarak görünebilir, fakat bizim dinamiğin ne olduğunu ve bunun Fransız cumhuriyetçileri neden çok kızdırdığını anlamak için bu sistemleri kabul etmemiz gerekmez. Başörtüsü ya da peçenin kadınlar için temsil ettiği iffetli kıyafet ve erkeklerin bol kesim kıyafetleri, kadınlar ve erkekler arasındaki, dürtülerin yönettiği, cinsel ilişkinin potansiyel olarak patlamaya hazır ve zarar verici etkilerini tanımanın bir yoludur. Hammoudi, "bir süreklilik kaynağı vardır; ancak aynı zamanda amansız tehlikelerin ve çatışmaların da bir kaynağı vardır"²⁶ demektedir. İffetli kıyafet, kamusal alanda cinsel ilişkiye izin verilmediğini ilan eder -bazı Müslüman feministler bunun kendilerini gerçekten özgürleştirdiğini söylemektedir. Ancak durum bu olsun ya da olmasın, başörtüsü takan her bir birey kadın, sembolü bu şekilde yorumlasın ya da yorumlamasın, peçe cinselliğin kabul edildiğini ve hatta övüldüğünü işaret etmektedir, ancak sadece uygun durumlarda -özel olarak, aile içinde. Bu, inkâr değil, tanıma psikolojisidir.

Sistemin ataerkil olmadığını söylemeye çalışmıyorum; tabii ki öyle. Fakat Fransız sistemi de ataerkil; kadınlar her iki sistemde de farklı şekillerde nesneleştiriliyorlar. Benim vurgulamak istediğim, cinsiyet ve cinselliğin bu iki sistemde farklı şekillerde temsil edildiği ve farklı şekillerde yönetildiğidir. Çelişkili bir şekilde, İslam açısından, kamusal alanda toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş ilişki kurallarını -herkes için görünür kılan- belirgin yapan şey peçedir; bu kurallar hiçbir surette çelişki arz etmez ve cinsel değiş tokuşun kamusal alanda yasak olduğunu ilan eder. Cinsellik probleminin bu şekilde açıkça kabulü, Fransız gözlemciler için kelimelerin cinsel imaları ile peçeyi "göze batan" ve "dikkat çekici" kılmıştır. Cinsellik hakkında sadece çok fazla şey söylenmekle kalmamış, cinselliğin tüm zorlukları da açığa çıkarılmıştır. Kadınlar resmîyette eşit olabilirler; fakat cinsiyet farklılıkları bir şekilde bu eşitliği yalanlamaktadır. Fransız siyasetçilerin kadın-erkek eşitliği hakkındaki inançlı beyanları, gerçek anlamda gücü diğer cinsle paylaşma konusunda duydukları derin rahatsızlıkla uyumamaktadır. Bunlar Fransız cumhuriyetçiliği için çalışan kuramcılarının ve müdafilerin reddetmekte zorlandığı şeylerdir.

İnkâr psikolojisinin gücü, pek çok Fransız feministin Fransa'daki statükoya yönelik eleştirilerinden vazgeçmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin temeli olarak laiklik önerisinde bulunan bir yasayı savunmasına sebep olmuştur. İş ve ücret ayrımı, kadınlara ve azınlıklara uygulanan görünmez engeller ve aile içi şiddet gibi, kimilerinin 1970'ler ve 80'lerin savaşçı feminizminin "tüketimi" olarak adlandırdığı temaları terk etmesinin sebebini incelemek başlıbaşına bir kitap olurdu. Burada söylenmesi yeterli olan şey, -kendilerinden öncekileri

andıran bir çeşit ırkçı yardımseverlik formatında- feministlerin kendilerinden daha az şanslı olan göçmen kız kardeşlerini kurtarmaya giriştikleridir. (Karanlıkta kalmış bu kadınlara özgürlük getirme ısrarları, Laura Bush'un Afganistan'daki kadınları özgürleştirmek amacıyla Afgan savaşını desteklemesini hatırlatmaktadır bizlere). Fransız feministler, kadınların nesneleştirilmesi ve cinsel çekiciliklerine yapılan aşırı vurgu dolayısıyla, yıllardır kendi ataerkil sistemlerinin sınırlamalarını kınamaktaydı ve şimdi Fransız cinsel ilişkilerine yapılan özgürlük methiyesinde tamamen unutulmuş; bu aynı feministlerin kendilerinin eleştirisiydi. Cumhuriyetçi projeye dair kendi bilinçsiz tanımlamalarının gücü -inkâr psikolojisini kabul etmeleri- pek çoğunun kesin suretle başörtüsü/peçeyi kadın hakları ihlali olarak kınamalarına ve Fransa'daki kadınların pozisyonu sanki genel olarak sorunlu değilmiş gibi konuşmalarına sebep olmuştur. Başörtüsü yasağı bir vatanperverlik eylemine dönüştü. Christine Delphy eleştirel bir şekilde şöyle yazdı: "Toplumumuz 'yabancı' cinsiyetçi sembollere karşı çıkararak, cinsiyetçiliği hoşgörmeyeceğini kanıtlamıyor mu? Ve böylece de toplumumuz cinsiyetçi olmadığını kanıtlamaz mı?.. Bizim içimizde cinsiyetçiliğin olmaması, cinsiyetçiliklerin yabancılığına kanıt oluşturduğunda, diğerlerinin cinsiyetçiler olarak bizden farklılığı onaylanır."²⁷ Müslümanların asimile edilemezliğinin nihai kanıtı cinsiyet ve cinselliğe olan yaklaşımlarının farklılığıydı.

Sonuç

Efsanevi "Fransa" düşüncesinin pek çok açıdan korunması, başörtüsü sorununun (*affaires du foulard*) lokomotif gücüdür. Derinlikli psikik araştırmalar nadiren terörizm korkusu üzerineydi (tabii törelerle mücadele etmek için başörtüsünü yasaklamaktan daha iyi yollar vardı, bunların bazıları pek çok komisyon tarafından önerildi), bu araştırmalar daha çok Fransız ulusal kimliğini korumak hakkındaydı. Bu, cinsler arası ilişkileri belirleyen Fransız yönteminin çok önemli ve dokunulmaz bir bütün olduğu bir kimliktir. Aslında, sosyolog Eric Fassin'in belirttiği gibi; cinsel eşitliğin temel doğasına dair yeni vurgu (sadece 10 yıllık), cumhuriyetin şu anki somut halinin değişmezliğinde ısrar etmenin bir yoludur. Cinsel eşitlik (laiklik gibi) ezeli bir değer olmuştur. Bu değeri paylaşmayanlar (bu olayda Müslümanlar) sadece farklı değil; ayrıca aşağılıktırlar -eğer tam bir gelişim yetenekleri varsa dahi daha az gelişmişlerdir. İslam'ın asimile edilemezliğinin en büyük kanıtı, bu sebeple cinsiyet uyumsuzluğuna ingirdenmekte ya da buna tekabül etmektedir. Bu öyle büyük bir uyumsuzluk ki; ulusun geleceğine, değişmez üretkenliğine ve onun sunumuna gölge düşürmüştür. "Tek ve bölünmez" söylemi kadınları ve erkekleri içerebilir, ama bu iki cins arasındaki ilişkilerin birden fazla şekilde düzenlemesine uyum sağlayamaz. Bu düzenlemenin sadece kültürde değil aynı zamanda doğada da köklerinin olduğu söylendi. Dolayısıyla Fransız toplumsal cinsiyet sistemi sadece üstün olarak değil "doğal" olarak da sunuldu. Bu

sebeple, bu yaklaşıma göre, farklılıklara karşı duyulan psikolojik nefret sadece ahlaksızlık olabilirdi.

Notlar

1. Sylvie Pierre- Brossolette, "Laïcité, le jeu de loi," *Figaro Magazine*, 13 Aralık 2003; ve "Les religions face á une nouvelle loi", *Le Monde*, 15 Aralık 2003.
2. Abdellah Hammoudi, *A Season in Mecca*, s. 42.
3. Saba Mahmood, *Politics of Piety*, 110-17.
4. Chafiq ve Khosrokhavar, *Femmes sous le voile*, s. 145.
5. Robert Debré, *La laïcité á l'ecole*, sayı I, s. 77.
6. a.g.e., sayı 2, s. 52.
7. a.g.e., sayı 2, s. 44.
8. *ProChoix*, sayı 26-27 (Güz 2003), 103-4.
9. *ProChoix*, sayı 28 (Bahar 2004), s. 57.
10. *L'Express*, 17 Kasım 1994.
11. Thomas Deltombe, *L'Islam imaginaire*, s. 347.
12. Frantz Fanon, *A Dying Colonialism*, 43-44.
13. Mona Ozouf, *Les mots des femmes: Essai sur la singularité française* (Paris: Fayard, 1995).
14. *Le Monde*, 17 Ekim 2003.
15. Charles Hirschkind ve Saba Mahmood, "Feminism, the Taliban, and the Politics of Counter-Insurgency," *Anthropological Quarterly* 75, sayı 2 (Bahar 2002), 352-53.
16. Bkz Srakozy'nin sitesi: <http://www.sarkozyblog.com/2005/immigration-une-immigration-choisie/> Bu kaynak için Eric Fassin'a teşekkür borçluyum. Bkz. "La démocratie sexuelle et le conflit des civilisations," *Multitudes*, sayı 26 (Güz 2006), 123-31.
17. *Le Monde*, 16 Aralık 2003.

18. Thomas Deltombe, *L'Islam imaginaire*, s. 352.
19. Christine Delphy, "Une affaire française," Charlotte Nordmann (ed), *Le foulard islamique*, 64-67.
20. Nacira Guénif- Souliamas ve Eric Macé, *Les féministes et le garçon arabe* (Paris: Editions de l'Aube, 2004), s.9.
21. Dounia Bouzar ve Saida Kada, *L'une voilée*, 58-59.
22. Thomas Deltombe, *L'Islam imaginaire*, s. 70.
23. a.g.e., s. 65.
- 24: Robert Debré, *La laïcité à l'école*, sayı 2, s.53.
25. Stasi, *Laïcité et République*, s.114.
26. Mona Ozouf, *Les mots des femmes*, s.395.
27. Abdellah Hammoudi, *A Season in Mecca*, s. 195.
28. Christine Delphy, "Une affaire française," s. 64.

¹ Bu makale, Joan Wallach Scott'un *THE POLITICS OF THE VEIL: banning Islamic headscarves in French public schools* isimli kitabında yer alan beşinci bölümün çevirisidir.

² 2003 yılında, dönemin Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'in, ülkede son on yıldır yaşanan türbanlı öğrenciler sorununun çözümü için kurdurduğu, Bernard Stasi tarafından oluşturulduğu için bu adı alan bir komisyondur. Katolik, Müslüman, Yahudi ve Protestan hukukçu, araştırmacı, din adamı ve sosyologlardan oluşan 18 kişilik bu komisyon, beş ay süren çalışmaları sonucu bir rapor hazırladı ve bu rapor doğrultusunda 15 Mart 2004 yılında çıkan yasa ile dini ya da siyasi simgeleri liselerde ve kamu hizmeti verilen alanlarda yasakladı. (ç.n)

³ Abdellah Hammoudi, *A Season in Mecca*, s. 42.

⁴ Saba Mahmood, *Politics of Piety*, 110-117.

⁵ CHAHLA Chafiq ve FARHAD Khosrokhavar, *Femmes sous le voile*, s.145.

⁶ Robert Debré, *La Laïcité à l'école*, Sayı I, s. 77.

⁷ a.g.e. Sayı II, s. 52.

⁸ a.g.e. Sayı II, s. 44.

⁹ *ProChoix* Sayı 26-27 (Güz 2003), 103- 104.

¹⁰ *ProChoix* Sayı 28 (Bahar 2004), s. 57.

¹¹ Thomas Deltombe, *L'Islam imaginaire*, s. 347.

¹² Frantz Fanon, *A Dying Colonialism*, 43-44.

¹³ Mona Ozouf, *Les Mots des femmes: essai sur la singularité française* (Paris: Fayard, 1995).

¹⁴ “Tanga olayı”: Ekim 2003’te, bazı okullardaki öğretmenler ve idareciler, uygunsuz kıyafetler giydiklerini düşündükleri kız öğrencileri evlerine göndermeye başladılar. Bu kızlar, kırılmış tişörtlerin ve dekolte pantolonların bel hizasından görünen tanga (*le string*) giyiyordu. Bazı yorumcular tanga ve peçeyi paramın iki farklı yüzü olarak bağlantılandırıdılar. Birinde, beden aşırı vurgulu; diğesinde ise fazla gizliydi. (ç.n)

¹⁵ *Le Monde*, 17 Ekim 2003.

¹⁶ Bkz Sarkozy’nin sitesi: <http://www.sarkozyblog.com/2005/immigration-une-immigration-choisie/>Bu kaynak için Eric Fassin’a teşekkür borçluyum. Bkz. “La démocratie sexuelle et le conflit des civilisations,” yayımlanmamış ödev, 2006.

¹⁷ *Le Monde*, 16 Aralık 2003.

¹⁸ Thomas Deltombe, *L'Islam imaginaire*, s. 352.

¹⁹ Christine Delphy, “Une affaire française,” Charlotte Nordmann (ed).

²⁰ Nacira Guénif-Souliamas ve Eric Macé, *Les féministes et le garçon arabe*, (Paris: Editions de l’Aube, 2004), s. 9.

²¹ Dounia Bouzar ve Saida Kada, *L’une voilée*, 58-59.

²² Thomas Deltombe, *L'Islam imaginaire*, s. 70.

²³ Robert Debré, *La Laïcité à l’école*, Sayı II, s. 53.

²⁴ Stasi, *Laïcité et République*, s.114.

²⁵ Mona Ozouf, *Les Mots des femmes*, s. 395.

²⁶ Abdellah Hammoudi, *A Season in Mecca*, s.195.

²⁷ Christine Delphy, “Une affaire française,” s. 64.